

ГЛОССАРИЙ

1) АБСОРБЦИЯ (лат. absorbeo-сіңіремін), газды немесе сұйық ортадан сұйықтықтар немесе қатты денелер (абсорбенттер) заттарды сіңіру. А кезінде жұтылу абсорбенттің барлық көлемінде жүреді (адсорбция — беттің жұтылуы). Хроматографияның бірқатар әдістерінің негізінде жатыр.

2) АВТОТЕХНИКАЛЫҚ САРАПТАМА, инженерлік-көліктік сараптама түрі; жол-көлік оқиғасының механизмі мен жағдайларын, көлік құралдары (КҚ) мен жолдың техникалық жай — күйін, оның қатысушыларының психофизиологиялық сипаттамаларын анықтау мақсатында-іс материалдары және оқиға болған жерді, Көлік құралдарын (олардың тораптарын, бөлшектерін, агрегаттарын, жүйелерін) және жүргізушіні зерттеу нәтижелері бойынша сараптамалық зерттеу. Мағлұмат КҚ-ның техникалық жай-күйі, ЖКО болған жердегі жол жағдайы, оқиғаға қатысушылардың іс-әрекеттері және олардың мүмкіндіктері, ЖКО тетігі туралы, сондай-ақ қылмыстық немесе азаматтық іс материалдары мен арнайы танымдары негізінде сарапшы-автотехник белгілейтін ЖКО туындауына ықпал ететін мән-жайлар туралы нақты деректер болып табылады. А. с. объектілері: КҚ (олардың бөлшектері, тораптары, механизмдері, жүйелері), жол, ЖКО орны, онда қалған іздер, КҚ-дан бөлінген бөлшектер мен бөлшектер, жүргізуші, құқықтық бағалауды талап етпейтін іс материалдары болып табылады. Объектілер жалпы ВАДС жүйелі білім беруді құрайды (жүргізуші, автомобиль, жол, орта).

А. с. түрлері: ЖКО жағдайлары; КҚ техникалық жағдайы (сараптамалық диагностика); ЖКО механизмі (кешенді трасологиялық-автотехникалық зерттеу); автожол сараптамасы; ЖКО қатысушыларының инженерлік-психофизиологиялық сараптамасы. А. с. міндеттері: оқиғаның динамикасын анықтау, қатысушылардың іс-қимылдарының сипаттамасы, іс-әрекеттердің (жүйелердің, объектінің, субъектінің) қозғалыс қауіпсіздігінің белгілі бір талаптарынан ауытқу фактілерін анықтау, белгілі бір факт (мысалы, ақаулы КҚ) және болған салдарлар (ЖКО) арасында себепті байланысты (техникалық) анықтау болып табылады. Міндеттер ЖКО түрлері бойынша топтастырылады: КҚ соқтығысуы, қозғалмайтын кедергілерге қағып кету, жаяу жүргіншіге қағып кету (көшу), аударылу және т. б.

Автотехникада диагностикалау-диагностикалық параметрлердің жиынтығы бойынша сот А. с. зерттеу объектісінің техникалық жай-күйін анықтау және бағалау (жалпы және элементтік емес диагностикалауды ажыратады).

Сот а.с. - " жүргізуші — автомобиль — жол "жүйесінде жұмыс істеуден бас тарту мен жол-көлік оқиғасы арасындағы қажетті байланыс, бұл ретте мұндай бас тарту (себебі) авариялық жағдайды (тергеу) туғызуға және жол-көлік оқиғасын тудыруға себеп болады. Сотта А. с. — бұл көлік құралының ақаулығы мен жол - көлік оқиғалары, жол жағдайлары мен жол -

көлік оқиғалары, жүргізушінің әрекеті (әрекетсіздігі) мен жол-көлік оқиғалары арасындағы, сондай-ақ жол-көлік оқиғасы механизмінің жекелеген жағдайлары (мысалы, осы деформацияның пайда болу себептері, салдары) арасындағы байланыс.

3. ЗАТТАЙ ДӘЛЕЛДЕМЕ, қылмыстың немесе қылмыскердің материалдық ізі. В. д. қылмыс қаруы болған немесе қылмыс іздерін өзінде сақтаған немесе қылмыстық іс-әрекет объектілері болған заттар, сондай-ақ Қылмыстық жолмен тапқан ақша мен өзге де құндылықтар және қылмысты анықтауға, істің нақты жағдайларын анықтауға, кінәлілерді анықтауға не айыптауды теріске шығаруға немесе жауапкершілікті жеңілдетуге құралдар болуы мүмкін барлық басқа да заттар болып табылады.

З. д.-тергеуші мен сот немесе сарапшы (егер бұл үшін арнайы таным қажет болса) алуы мүмкін белгілі бір криминалистикалық маңызды ақпаратты тасымалдаушы. Сот сараптамасы институтын дамыту, сараптамалардың әртүрлі түрлерінің мүмкіндіктерін кеңейту қылмыстық процесс саласына з. д. жаңа түрлерін тартуға ықпал етеді.

Шығу көзі бойынша з. д. бастапқы, яғни қылмыс оқиғасымен тікелей байланысты болып бөлінеді, және бастапқы з. д. туындыларының барлық маңызды белгілерін сақтайтын бейнелер, бедерлер, фототүсірілімдер з. д. туындылар. з. д. емес салыстырмалы зерттеуге арналған үлгілер.

6) САРАПШЫНЫҢ ІШКІ НАНЫМЫ, нақты сараптамалық есептің ерекшелігін ескере отырып, қандай да бір сыртқы догмаға жол бермей, еркін жүзеге асырылған зерттеу нәтижелерін бағалау нәтижесінде туындайтын психикалық жай-күй. С.і.н. қандай да бір сыртқы өлшемдер болмаған кезде қалыптастырылады. С.і.н. психологиялық категория ретінде қол жеткізілген нәтижелердің шынайылығына нық сенімділікпен ерекшеленетін, фактінің, оқиғаның дәлелденуінің жай-күйін объективті бейнелейтін психикалық жай-күй болып табылады.

7) САРАПШЫНЫҢ ҚОРЫТЫНДЫСЫ, сарапшының өзі белгілеген нақты деректер хабарланатын, тергеушінің немесе соттың сұрағына жауабы бар қорытындының бір бөлігін аяқтайтын қорытындысы. С. қ. сарапшы өз бастамасы бойынша шешетін мәселелер бойынша да мүмкін. Мысалы, С. қ. құжаттардың техникалық-криминалистикалық сараптамасы бойынша-бұл құжатты дайындау тәсілі, оған өзгерістер енгізу фактісі мен тәсілі, бастапқы мәтінді қалпына келтіру, керек-жарақтардың ұқсастығы туралы сараптамаға қойылған құжаттарға, керек-жарақтарға және хат материалдарына зерттеу жүргізген маманның қысқаша, дәл тұжырымдалған жауабы.

С. қ. болуы мүмкін: анықтығы бойынша — үзілді — кесілді және ықтимал (болжамды); белгіленген фактіге қатысты — жағымды (оң) теріс; тергеу мен оның негізі арасындағы қатынастардың сипаты бойынша-шартты ("егер...", онда...") және шартсыз; бір — бірін жоққа шығаратын екі (немесе бірнеше) мүмкіндіктің бірін таңдау бойынша — баламалы (көп вариантты) және бөлу; көлемі бойынша-бірлі-жарым фактілер туралы және көптеген фактілер туралы; сарапшы белгілеген фактілердің модалылығы туралы; фактінің, құбылыстың болу мүмкіндігі немесе қажеттілігі туралы қорытындылар.

Альтернативті С. қ. онда аталған өзара бұрмалайтын кез келген фактілердің өмір сүру мүмкіндігін және тергеушінің (соттың) қандай да бір

біреуін таңдау және оны шын мәнінде орын алған деп тану қажеттігін көрсететін қатаң бөлу пайымдауы. Альтернативті С. қ. барлық балама аталғанда рұқсат етіледі: олардың әрқайсысы екіншісін алып тастауы тиіс (және сол кезде бір өтіріктен екіншісін ақиқаттыққа, біріншісін ақиқаттықтан — екіншісін өтірікке қисынды келуге болады).

Сөзсіз С. қ.-қандай да бір шарттармен шектелмеген фактіні тану.

Ықтимал С. қ. — сарапшының анықталған факт туралы негізделген болжамы (гипотезасы).

Әдетте ықтимал С. қ. аргумендердің,-тердің шынайылығына толық емес ішкі психологиялық наным-сенімділікті, фактінің орташа статистикалық дәлелденуін, толық білімге қол жеткізу мүмкін еместігін көрсетеді, олар фактінің өмір сүруіне мүмкіндік береді, бірақ мүлдем басқа (қарама-қарсы) тұжырымды жоққа шығармайды, мысалы, портреттік сәйкестендіру кезінде ықтимал қорытынды мынадай түрде естіледі: зерттеуге ұсынылған фотосуреттерде (басқа да суреттерде) бір адам (әртүрлі тұлғалар) бейнеленуі мүмкін.

Категориялық С. қ. - сарапшының қандай да бір өмір сүру жағдайына қарамастан факт туралы шынайы білімін қамтитын қорытынды. Оң (оң) және теріс болуы мүмкін.

Бір мәнді С. қ.-бір ғана мәнге ие сарапшының қорытындысы (қорытындысы). Мысалы, сарапшының алдына белгілі бір сұрақ қойылған факт бекітілетін немесе жоққа шығаратын үзілді-кесілді қорытынды.

Оң С. қ.-ортақ және жеке белгілердің жеке жиынтығына негізделген қорытынды.

Шартты С. қ. - фактіні белгілі бір жағдайларға, алдыңғы білімдердің дұрыстығына, басқа фактілердің дәлелдемелігіне байланысты тану (егер..., онда...). Шартты үзілді-кесілді және ықтимал түрде айтылуы мүмкін.

Сарапшы оның алдына тергеуші мен сот қойған мәселені шешудің мүмкін еместігі туралы жасай алады (мысалы, зерттеу әдістемесінің әзірленбеуіне, сараптама объектілерінің толық болмауына (сапасыз болуына) және т.б. байланысты).

8) ТОПТЫҚ ТИІСТІЛІГІ, топ сараптау теориясы мен тәжірибесінде деп аталатын топтық тиістілік, объектінің жиынға қатыстылығы. Т. т. топтың көлеміне байланысты рулық (түрлік) деп аталады. "Т. т." термині Г. М. Миньковский мен Н. ұсынған. П. П. Алма 1951 жылы. Т. т. белгілеу сараптама жүргізу кезінде (объектіні белгілі бір топқа жатқызу) дербес сараптамалық есептің мазмұнын құрауы немесе сәйкестендіру кезеңі ретінде әрекет етуі мүмкін. "Топ" ұғымы қасиеттер кешенімен біріктірілген кейбір көптеген объектілерді шектеу (бөлу) тәсілі ретінде кеңінен түсіндіріледі. "Баян сұлу" ақ қолданыстағы жіктеу жүйесін (мысалы, қарудың үлгісі, сия маркасы және т.б.), сондай-ақ еркін белгісі бойынша топтастырылған кейбір көптеген объектілер: мақсатты немесе функционалдық мақсаты бойынша (өнім партиясы, киім жиынтығының тоқыма талшықтары және т. б.) немесе қылмыс оқиғасымен топқа біріктірілген (сусымалы немесе сұйық заттардың массасы, оқиға орнының жергілікті учаскесіндегі топырақ) деп саналуы мүмкін. Т. т. анықталған кезде тексерілетін объект жататын топтың көлемін барынша азайтуға ұмтылады. Мысалы, зерттелетін пул бойынша оқпан арнасының қатты

тозуы (топтың тарылу негізі) бар ПМ жүйесінің тапаншасынан ату фактісін анықтау. Осы объектінің оған тиесілігін анықтау үшін пайдаланылуы мүмкін жалпы белгілерді (мысалы, құжат мәтінінің штрихтарындағы сиялардың және тексерілетін авторучка баллонындағы сиялардың химиялық құрамы) көрсете отырып, еркін негіз бойынша қалыптастырылған объектілер тобының интегративтік қасиеттерін одан әрі егжей-тегжейлі айқындайды. Т. т. белгілеу кезінде объектінің сыртқы құрылысының, құрылымының, құрамының және өзге де қасиеттерінің белгілерін зерттейді және салыстырады. Мысалы, Т. т.. құжат авторын анықтаған кезде сарапшы әлеуметтік-биографиялық және психологиялық "портрет", құжат авторының бейнесі, оның белгілі бір білім деңгейімен, кәсіптерімен, жасымен сипатталатын тұлғалар тобына жататындығы және т. б. туралы мәселелерді шешеді.

Топ көлемін сандық көрсету және оның құрамдас белгілерінің мәнін есептеу үшін математикалық әдістер, оның ішінде белгілердің кездесу жиілігін анықтаудың ықтимал-статистикалық әдісі қолданылады.

9) ДИАГНОСТИКА (грек. diagnosis-тану, ажырату, анықтау),

1) криминалистикалық — материалдық әлем объектілерінде көрсету негізінде қылмыстық іс-әрекет механизмі туралы түсінік алуға мүмкіндік беретін тану процесі. Д. жасалған қылмысты ойша қайта құру болып табылады, оның барысында "кері бағыт" — тергеуден себепке дейінгі тұжырымдар басым болады. Мұндай танымның әдіснамалық негізі-қылмыс оқиғасын бейнелеудің теориясы, қоршаған ортамен өзара іс-қимыл жасай отырып, объективті болмыстың кез-келген құбылысы, онда белгілі бір жағдайлар тудырады.

Бұл талдау және оларды жинақталған қылмыстылыққа ұқсас жағдайлармен салыстыру олардың неғұрлым ықтималдығын таңдауға және осының негізінде қылмыс тетігін белгілеуге (қылмыскердің дайындық іс-әрекеттері, қылмыс жасау тәсілі, іздерді жасыру жөніндегі іс-әрекеттер) мүмкіндік береді. Қылмыстың механизмі туралы ықтимал гипотеза көрсетілген оқиғаның жаңа белгілерін анықтауға және зерттеуге қарай диагностикалаудың келесі кезеңдерінде толықтырылады және нақтыланады. Оқиғаны (құбылысты, объектіні) бейнелеудің принципті негізінде, Д. мыналарды кеңінен қолданады: А) дәлелдемелердің пайда болуының жалпы заңдылықтары туралы мәліметтер, соның ішінде оқиғаны көрсету құралдары ретінде заттай; Б) өздері зерттейтін объектілерге қатысты әртүрлі тектердің (түрлердің) сараптамалары жинақтаған мәліметтер; в) қолданылған заттардың объективті қасиеттерін, сондай-ақ жеке тұлғаның қасиеттерін (психофизиологиялық, физикалық, дағдылар жүйесі және т.б.) ескере отырып, әрекетті бейнелеудің типтік үлгілері туралы мәліметтер.

Сараптау диагностикалық криминалистикалық міндеттері:

а) объектінің қасиеттері мен жай-күйін зерттеу (мысалы, объект атыс қаруы болып табыла ма, қарудың атуға жарамды ма және т. б.); объектінің бастапқы жай-күйін анықтау (мысалы, бастапқыда басылған мәтін қалай оқылды);

б) қылмыстың жалпы немесе оның жекелеген кезеңдерінің а динамикасын анықтау үшін іздер кешенін зерттеу (қайда бұзу жасалды, қылмыскердің қай бағытта қозғалғаны, қандай ретпен және қандай іс-әрекеттер жасады және т. б.);

в) белгілі іс-әрекеттер мен белгілі салдарлар арасындағы себепті

байланысты анықтау үшін фактілер мен объектілердің арақатынасын зерттеу, белгілі нәтиже бойынша белгісіз себептерді анықтау, Д процесінде жасалған белгілі іс-әрекеттердің ықтимал салдарларын анықтау индукция мен дедукцияны, ұқсастығы бойынша салыстыру, модельдеу, эксперимент және басқа да ғылыми әдістерді қолданады.;

2) сараптамалық — сот-медициналық, сот-психиатриялық, криминалистикалық, инженерлік-техникалық және басқа да сыныптардағы (тектердегі, түрлердегі) сот сараптамаларында пайдаланылатын тану процесі. Сараптамалық диагностикалық зерттеудің мәні зерттелетін объектіде кейбір нормадан белгілі бір ауытқуларды анықтау, осы өзгерістердің себебін анықтау және осы себептердің қылмыс оқиғасымен (тетігімен) байланыс шараларын анықтау болып табылады. Өзгерістерді (немесе олардың болмауын) анықтау объектінің қасиеттерін және зерттеу кезіндегі оның жағдайын зерттеу негізінде жүзеге асырылады. Объектінің қасиеттері мен белгілерінің өзгеру фактісін анықтау үшін алынатын нәтижелерді кейбір "салықпен (объектінің бастапқы жай-күйімен, берілген сипаттамалардың жиынтығымен, ауру белгілерімен, кейбір нормативтермен және т.б.) салыстыруды жүзеге асырады.

Сот-медициналық сараптамада Д. қан құрамы мен т. б. өзгеруінің себептері мен фактілерін анықтау үшін зақымданулар мен олардың сипаттамаларын анықтау үшін қолданады.

Криминалистикалық сараптамаларда қару, құлыптар, пломбалар сияқты объектілерді іс үшін маңызы бар олардың жай-күйіндегі өзгерістерді анықтау мәніне зерттеу кезінде қолданады. Қолжазба мәтінін (жынысы, жасы, кәсібі) орындаған адамның кейбір қасиеттерін және оның жазу кезіндегі жағдайын жазады. Объектілердің қасиеттері мен жай-күйі заттар мен материалдарға (металдар, шыныдан, резеңкеден жасалған бұйымдар, полимерлі қосылыстар және т.б.) криминалистикалық зерттеулер жүргізу кезінде де диагностикаланады.

Автотехникалық сараптамада Д. Көлік құралдарын, олардың бөлшектері мен тораптарын Зерттеудің негізі болып табылады.

Сарапшы Д. маңызды бөлігі-бұл факт туралы ықтимал пікір ретінде сарапшының нұсқасын (гипотезасын) құру және тексеру. Анықталған факт туралы Гипотеза объектіні (жағдайды) зерттеу кезінде сарапшы анықтайтын белгілерге негізделеді. Гипотеза шеңберінде жүйеленген белгілер осы гипотезаны өзінің жеке немесе ұжымдық тәжірибесінен сарапшыға белгілі кейбір аналогтармен (типтік жағдайлармен) салыстыруға мүмкіндік береді. Қасиеттері мен белгілері бойынша неғұрлым ұқсас жағдайды (объект, жай-күй) белгілей отырып, сарапшы оның гипотезасының жай-күйін дәлелдейді және объектідегі (ахуалдағы) анықталған өзгерістерді шынайы пікір деңгейінде түсіндіреді.

14) СОТ САРАПШЫСЫНА ТАПСЫРМА, 1) тергеушінің және соттың сараптама мекемесінің басшысына сараптама тапсыруы (іс жүргізу мәні), 2) әдістер мен құралдардың қажетті арсеналының көмегімен іздестірілетін фактіні анықтау (зерттеудің соңғы міндеті туралы гносеологиялық ұсыну), 3) сараптаманы белгілі бір мерзімде, белгілі бір жерде және т.б. (ұйымдастырушылық мәні) жүргізу тапсырмасы.

15) САРАПШЫНЫҢ ҚОРЫТЫНДЫСЫ, Іс жүргізу заңнамасының нұсқамаларына сәйкес жасалған жазбаша құжат. Заңға сәйкес

қорытындыда сараптаманы қашан, қайда және кім жүргізгені, оны жүргізудің негізі, сараптама жүргізу кезінде кім қатысқандығы, сарапшының қандай материалдарды қолданғаны, оның алдына қандай сұрақтар қойылғандығы, қандай зерттеулер жүргізілгені және қойылған сұрақтарға қандай дәлелді жауаптар берілгені көрсетілуге тиіс. Іс жүзінде бұл тізбе біршама кеңейтілді. С. қ. үш бөліктен тұрады: кіріспе, зерттеу және қорытынды.

Кіріспе бөлімде ол бойынша сараптама тағайындалған істің нөмірі мен атауы, сараптаманың тағайындалуына себепші болған мән — жайлардың қысқаша мазмұны (нақты негізі), сараптаманың нөмірі мен атауы, сараптаманы тағайындаған орган туралы мәліметтер, сараптама жүргізудің құқықтық негізі (Қаулы немесе ұйғарым, ол қашан және кім шығарған), материалдардың сараптамаға келіп түскен күні және қорытындыға қол қойылған күні, сарапшы немесе сарапшылар туралы мәліметтер-Тегі, Аты, Әкесінің аты, білімі, мамандығы (Жалпы және сараптамалық), ғылыми; сараптамаға келіп түскен материалдардың атауы, жеткізу тәсілі, зерттелетін объектілердің қаптамасының түрі және деректемелері, сондай-ақ сараптаудың кейбір түрлері (мысалы автотехникалық) бойынша сарапшыға ұсынылған бастапқы деректер; сараптама жүргізу кезінде қатысқан адамдар туралы мәліметтер (Тегі, Аты, Әкесінің Аты, іс жүргізу жағдайы) және сарапшының шешіміне қойылған мәселелер. Мұнда сараптама сипаты туралы мәліметтер көрсетілуі мүмкін: комиссиялық, кешенді, қосымша, қайталама; сарапшы қосымша материалдар беру туралы өтінішхатты жібермеді ме, сарапшының салыстыру үшін үлгілерді алуға қатысуы.

Қорытындының зерттеу бөлімінде сараптамалық зерттеу процесі, зерттеу объектілерінің жай-күйі, зерттеу әдістері және оларды қолданудың техникалық шарттары (оның ішінде сараптамалық эксперимент жүргізу шарттары, егер өткізілген болса), алынған аралық нәтижелер баяндалады, анықтамалық-нормативтік материалдар мен әдеби дереккөздерге сілтемелер келтірілген.

Зерттеудің сипаттамасы әдетте оны жүргізу схемасына сәйкес жазылады.

Зерттеудің синтездеу бөлігінде зерттеу нәтижелеріне жалпы жиынтық баға және сарапшы келген қорытындылардың негіздемесі беріледі, сарапшының қорытындысына қойылған сұрақтарға жауаптар беріледі

С.к. барлық басқа дәлелдемелер сияқты бағаланады (тергеуші, сот): оның дәлелдеме ретінде жіберілуі (іс жүргізу талаптарын сақтау, сарапшының құзыреттілігі), қатыстылығы (белгіленген фактілердің дәлелдеу нысанасына немесе оның жекелеген элементтеріне қатыстылығы), анықтығы (қорытындыны бағалау кезінде неғұрлым қиындық туғызады, өйткені тергеуші мен сот жүргізілген сараптама жататын салада жетекші тұлғалар болып табылмайды). Содан кейін С. қ. басқа дәлелдемелермен бірге бағаланады.

16) СӘЙКЕСТЕНДІРУШІЛІК ЗЕРТТЕУ, сараптамалық сәйкестендіру зерттеуі, сот сараптамасындағы объектілерді теңестіру, объектінің немесе жеке тұлғаның жалпы және жеке белгілердің жиынтығы бойынша ұқсастығын (сәйкестендіру) анықтау. С. з.-нақты қылмыстық немесе азаматтық іс бойынша сараптама міндеттерінің бірі, сараптамалық зерттеудің процесі мен нәтижесі. Зерттелетін объектілердің ұқсастығын (зерттеу процесінің нәтижесі теріс болған жағдайда — айырмашылық), яғни оларда бірдей, бір қатарлы, біркелкі

анықтау болып табылады. Кез келген танымдық процестің міндетті сәті болып табылады, өйткені объектіні немесе процесті (заттарды, себептерді, тергеулерді және т.б.) ол туралы түсінік ретінде жүргізу Әрбір актісінде (процесте) орын алады. А) зерттелетін объектінің әр түрлі кезең жағдайына; Б) белгілі бір түрге немесе топқа кіретін объектілерге қатысты жүзеге асырылады.

Сараптау практикасында мыналар жүргізіледі: а) зерттелетін қылмыс оқиғасына байланысты пайда болған басқа (сәйкестендіруші) объектілерде нақты сәйкестендірілетін объект белгілерінің бейнеленуі бойынша (қолжазба, құжаттардың техникалық сараптамасы, баллистикалық және трасологиялық сараптамалар) сияқты дәстүрлі криминалистикалық сараптамаларға тән; б) сәйкестендірілетін және сәйкестендірілетін объектілерге тән немесе сәйкестендірілетін объект туралы ұғымда (не. мұндай белгілер бойынша материалдардың, заттардың және олардан жасалған бұйымдардың криминалистикалық сараптамасына тән және жалпы табиғи ғылымдарда кеңінен қолданылады); в) тұтас объектінің бөліктеріне (мысалы, жіптің үзілуі) немесе объектінің элементтеріне тән белгілер бойынша-зерттелетін қылмыстың оқиғаларына байланысты бөлінген және сол себепті осы бөліктерден тұтас объект (объект-жүйе) ретінде қалпына келтіруге жататын жүйелер (пуле, бытыралар, тобықтар, оқ-дәрі, гильзалар).

С.3. нәтижелері мынадай қорытындыларда көрсетіледі: 1) объектінің белгілі бір түрге (тектік тиесілігіне) немесе (және) топқа (топтық тиістілігіне) тиесілігі туралы; 2) кемінде екі объектінің бір немесе әртүрлі түрге (бірдей (әр түрлі) тектік тиесілігіне) немесе (және) топтарға (бірдей (әр түрлі) топтық тиістілігіне) тиістілігі туралы; 3) Жеке белгілі бір объектінің (адамның, жануардың, заттың) тексерілетін қылмыспен байланысты оқиғаларға қатысы бар объектімен ұқсастығы немесе осы (сәйкестендірілетін) 2.Осы қаулы қол қойылған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі. Рулық (топтық) қатыстылығы туралы немесе бірдей рулық (топтық) қатыстылығы туралы қорытындыларды тұжырымдау С.3. жеке объектінің қажетті сатысы болып табылады. Ол сондай-ақ түпкілікті болуы мүмкін (дәлелдеу мақсаты, мысалы, осы зат есірткі болып табыла ма?) немесе аралық (нақты объектіні бір ғана сараптама құралдарымен анықтау мүмкін емес) нәтижесі .

Тектік (топтық) тиістілік негізінде мынадай қорытындылар тұжырымдалады: 1) тергеушіге (сотқа) заттың (материалдың, заттың) табиғатына белгісіз екендігі туралы; 2) зерттелетін объектінің берілген сипаттамаға сәйкестігі туралы;

3) дайындау тәсіліне қарағанда кейбір объект болуы тиіс қасиеттер туралы.

17) СӘЙКЕСТЕНДІРУ ӨРІСІ, 19) сәйкестендіру өрісі, заттың тікелей сәйкестендіру объектісі болып табылатын қасиеттерінің белгілі бір жүйесі. Мағынасы бойынша "С. ө." термині-белгілердің сәйкестендіру кешені терминінің синонимі. Бұл терминді 1967 жылы А.А. Эйсманом енгізді.

18) САЛЫСТЫРМАЛЫ ОБЪЕКТІЛЕРДЕГІ ОЛАРДЫҢ АРАҚАТЫНАСЫ, орналасқан жері және басқа да ерекшеліктері бойынша қайталанбайтын (немесе сирек кездесетін) белгілердің сәйкестендіру кешені (сәйкестендіру белгілері кешені), жеке - белгілі бір, тұрақты белгілердің жиынтығы. Терминді 1956 жылы А.И. Винбергом енгізді.

19) СӘЙКЕСТЕНДІРУ КЕЗЕҢІ, объектіні сәйкестендіру мүмкіндігі

сақталатын уақыт аралығы (сәйкестендірілетін объект белгілерінің салыстырмалы орнықтылығын және оның бейнеленуін ескере отырып). Бұл ескертуді дәлдеп ауыстыру қажет С. К. ортақ және нақты болуы мүмкін. Мысалы, қолтаңбаның қолжазбалық сараптамасында жалпы және т.б. — бұл жеке жиынтықты құрайтын "қол қойылған" жазу белгілері сәйкестендіру үшін қажетті тұрақтылықты сақтайтын кезең. Мен ЖОО оқытушы қызметін атқарғанмын. ҚР Еңбек кодексінің 82 бабына сай бес күндік жұмыс аптасы кезінде күнделікті жұмыстың (жұмыс ауысымының) ұзақтығы апталық норма 40 сағат болғанда-8 сағаттан, апталық норма 36 сағат болғанда-7 сағат 12 минуттан және апталық норма 24 сағат болғанда 5 сағаттан аспауға тиіс. Нақты және т. б. қолтаңбаны зерттеу кезінде — зерттелетін қол мен үлгілерді орындау арасындағы уақыт кесіндісі, ол жалпы және т. б. шеңберінде болған жағдайда.

20) СӘЙКЕСТЕНДІРУ БЕЛГІСІ, салыстырылатын объектілерге тән және сәйкестендіру мақсатында пайдаланылатын белгіні даралайтын сәйкестендіру белгісі. "С. Б." терминін Б. М. Комаринцем 1946 жылы ұсынды. Сәйкестендіру белгілері жалпы (топтық) және жеке болып бөлінеді. Жалпы белгілерге біртектес объектілерге тән (тән), яғни объектілер тобының неғұрлым жалпы сипаттарын, қасиеттерін білдіретін белгілер жатады. Бұл модельдің (қарудың, көлік құралының, жазу машинасының), объектілердің кейбір класының, сондай-ақ кездейсоқ белгілері (тозу, ақау, бөгде қоспалар) бойынша қалыптасқан топтың белгілері болуы мүмкін. Жеке белгілерге объектіні топтан бөліп көрсетуге және оны дараландыруға мүмкіндік беретін адамдар жатады. Өзі жеке белгі жеке емес. Жеке белгілер жиынтығы ғана жеке болуы мүмкін (жеке жиынтық деп аталады). А) оның негізінде салынған тірі материяның бөлшектері (мысалы, адамның қолы мен аяқтарының па-пиллярлы өрнектерінің бөлшектері); б) объектіні дайындау процесінде пайда болған бөлшектер (мысалы, атыс қаруы оқпанының арнасының микрорельефі.); в) объектіні пайдалану процесінде пайда болатын бөлшектер (мысалы, пышақ жүзінің кескіш бөлігінің макро және микро - рельефі, балта және т.б.).

21) КРИМИНАЛИСТИКАЛЫҚ ИДЕНТИФИКАЦИЯ (кейінірек. identifisco-бірдей), объектінің ұқсастығын анықтау. И. жеке-Нақты объект-арнайы криминалистикалық міндет болып табылады. Оның шешімі негізінде материалдық әлемнің кез-келген объектісінің жеке анықтығы, осы объектіні сипаттайтын тұрақты белгілердің болуы, осы белгілердің бейнелеуге қабілеттілігі жатыр. Объектіні сәйкестендіру-бұл осы мақсаттар үшін олар қалдырған бейнелеулерді пайдалана отырып, оның өзімен ұқсастығын анықтау (анықтау) дегенді білдіреді. Бейнелеу идеалды (адамның санасында сезімдік-нақты бейнелер) және материалдық тіркелген (іздер, көшірмелер және т.б.) ажыратылады. Осындай ұқсастық тергеу әрекеті — тану үшін ұсыну нысанында іске асырылады. Материалдық тіркелген бейнелер бойынша теңдестіру криминалистикалық сараптамаларды жүргізу кезінде, тексеру және т. б. барысында жүзеге асырылады.); қару мен оқ-дәрілер; құжаттар, оның ішінде қолжазба, тірі адамдар мен мәйіттер. "И." термині А. Бертильонмен және орыс революциясына дейінгі криминалистерінің жұмыстарында қолданылған, алайда олардың зерттеулерінің пәні эмпирикалық жағы болды. Оның дамыған теориясының ережелері И. кейіннен ішінара қайта қаралып, и. Винбергпен нақтыланды. Қазақ тілінің аймақтық сөздігі материалдық әлем объектілерінің даралық принциптеріне, олардың салыстырмалы

өзгермеушілігіне, олардың жалпы және жеке белгілерін сипаттауға мүмкіндік береді.

Идентификацияланатын (теңестірілетін) объект және идентификацияланатын (теңестірілетін) объект бар. Бірінші — бұл кімнің теңдік белгіленеді, екінші — оның көмегімен белгіленеді теңдік. Сәйкестендірілетін объектілер ретінде адамдар (тірі адамдар, мәйіттер), жеке заттар (қару, қылмыс құралдары); жиынтық жиынтықты (пышақ пен пышақ, тұтас бөліктер) болып табылатын заттардың жиынтығы; Үй-жайлар мен жер учаскелері, жануарлар болады.

Объектінің сыртқы құрылысы (оның нысаны, өлшемі, рельефі) іздерде (аяқ киім, қол, көлік құралдары, бұзу құралдары, пул мен гильзада және т.б.) бейнеленеді. И. объектінің ішкі қасиеттері мен құрылымы бойынша, атап айтқанда, бөліктердің біртұтас тұтастыққа жататынын анықтаған кезде (бүтіннің бөлігі бойынша ұқсастығы, шығу тегінің жалпы көзін белгілеу) жүзеге асырылады. Мысалдармен фдк дағдысы бойынша адамның қолымен, мәнері бойынша түйіндерді тоқу, жүріс бойынша, өздігінен орындалатын өзге де функционалдық белгілері бойынша, оның қалыптасқан дағдылары негізінде теңдестіру болып табылады.

Ұқсас объектілер ретінде сондай-ақ белгілердің (атап айтқанда криминалистикалық және жедел есептерде қамтылған) сипаттамасы, фотосуреттер, бейне - (кино -) бейнелеулер пайдаланылады.

Материалдық тіркелген бейнелер бойынша сәйкестендіру субъектілері ретінде сарапшы, маман, тергеуші, судья, процестің өзге де қатысушылары әрекет етеді, алайда сарапшы жүргізген адам ғана ұқсас (немесе оның болмауы) фактісін анықтау ретінде іс материалдарында тікелей көрініс табады, бұл сарапшының қорытындысында тіркеледі. Барлық қалғандары үшін бұл шешім қабылдауға негіз болатын жұмыс ой операциясы (объектіні алып қою және оны іске қосу туралы, объектілерді сараптамаға жіберу туралы және т.б.). Қолданылу саласы. И. іс жүргізу және процессуалды емес қызмет болып табылады. Бірінші жағдайда бұл: сәйкестендіру сараптамаларын тағайындау және жүргізу, тану үшін ұсыну (тірі адамдарды, мәйіттерді, жергілікті жер учаскелерін, үй-жайларды және басқаларды), тексеру және куәландыру, тінту және алу. Жедел-ізвестіру және әкімшілік іс-әрекет шеңберінде тепе-теңдік жеке тұлғаны құжаттар бойынша тексеру кезінде, криминалистикалық және өзге де есептерді пайдалану кезінде, жедел деректер және т. б. бойынша тексеру кезінде жүргізілуі мүмкін.

И теориясының ең маңызды бөлігі-сәйкестендіру белгілері туралы ілім.

И. процесінде салыстыру әдісі қолданылады. Алдымен топтық белгілер салыстырылады және олар сәйкес келген кезде объектінің топтық тиістілігі белгіленеді. Содан кейін жеке белгілер салыстырылады және олар толық және дұрыс сәйкес келген жағдайда, тепе-теңдік туралы қорытынды жасалады. Егер сәйкестендірілетін және теңестірілетін объектілерді тікелей салыстыру мүмкін болмаса (мысалы, оқтағы іздер мен оқпан арнасының рельефі, адам және қолжазба құжаты), онда үлгілерді алуға болады. Салыстырмалы зерттеуге арналған үлгілер әдетте эксперименталды жолмен немесе бұрын пайда болған қылмыстық іс (фотосуреттер, құжаттар, қолжазбалар және т.б.) пайда болған бейнелер-объектілерді алып қою арқылы

алынады.

22) ОБЪЕКТІНІ СӘЙКЕСТЕНДІРУШІ объектіні сәйкестендіретін (қабылдайтын, желімдейтін, бейнелейтін, белгілейтін, тіркейтін), 1) қандай да бір басқа (сәйкестендірілетін) объектіні теңестіру (сәйкестендіру) құралы. И. о. олардың өзара әрекеттесуі кезінде сәйкестендірілетін объектіге тән белгілерді қабылдаған (көрсеткен, көрсеткен) объектілер қызмет етеді. Шығу тегі бойынша сәйкестендірілетін объектіден көрінеу шыққан үлгілерге және тергелетін оқиғаға байланысты шығу тегі белгісіз объектілерге (заттай - дәлелдемелер, іздер және т. б.) бөлінеді — тексерілетін объектілер (мысалы, и. баллистикалық сараптамада эксперименталды ату кезінде алынған, сәйкестендірілетін объектіден — қарудан көрінеу шыққан үлгілер — оқтар, гильзалар, тергелетін оқиғаға байланысты шығу тегі белгісіз объектілер болып табылады. — оқиға болған жерде табылған оқтар, гильзалар, бытыра, шаңдар, олардың көмегімен оқ — дәрілер немесе қару жасалған құралдар; сот фототехникалық сараптамасында - фотосуреттер, кино - бейнефильмдер, оны дайындаудың техникалық құралы немесе басқа объектіні және т. б. теңестіру құралы болып табылатын фото - кино-бейнематериалдар); 2) ғылымда белгілі және тіркелген немесе тергеуші (сот) немесе сарапшы тұжырымдаған, сәйкестендірілетін объект туралы ең аз екі сәйкестендірілетін объектінің тектік (топтық) тиесілігін анықтауға мүмкіндік беретін ұғымдар. М. а. сәйкестендірілетін объектінің белгілерін барабар қабылдаған және жаңғыртатын (көрсететін) объектілер мен ұғымдар ғана болуы мүмкін. "О.С." терминін 1940 жылы С. М. Потапов ұсынды.

23) ҰҚСАСТЫҒЫ (сәйкестігі) (кешірек. *identicus* — бірдей, бірдей), объектіде тұрақты белгілердің қайталанбас жиынтығының бар болуы, оны барлық басқа объектілерден, оның ішінде оған ұқсас объектілерден, яғни осы объектіні индивидуализациялайтын және оны уақыттың әр түрлі сәттері мен түрлі жағдайларда тануға мүмкіндік беретін белгілер жиынтығы. Объектінің ұқсастығына тек криминалистикалық сәйкестендіру теориясы ғана негізделеді. Тиісті сараптама теориясындағы объектілерді (оның түрін, түрін) сәйкестендіру үшін объектілерді дараландыруға және теңестіруге мүмкіндік беретін сәйкестендіру белгілерінің (жалпы, жеке) жүйесін әзірлейді. Медицинада Ұқсастық-психикалық және дене процестерінің саналы бірлігі мен сабақтастығы ретінде есептеледі.

24) КЕШЕНДІ САРАПТАМА, сараптаманың алдына қойылған сот сараптамасының әр түрлі түрлеріне аралас шекаралық мәселелерді шешу үшін әр түрлі сала мамандары жүргізетін кешенді сараптама, зерттеу. Көбінесе К. с. бір білім саласы негізінде сараптама міндеттерін шешу мүмкін болмаған жағдайда тағайындалады. Бұл жағдайда әрбір сарапшы өз құзыретіне ғана қатысты мәселелер бойынша дербес зерттеу жүргізеді. Білімді интеграциялауды талап ететін сұрақтарға жауап беру үшін әр түрлі мамандық сарапшылары өздерінің жеке тұжырымдарын синтездейді және барлық сарапшылар қол қоятын жалпы жауапты құрастырады. С. - ға мысал ретінде фотографиялық түсірудің шарттарын анықтау үшін фототуретте бейнеленген адамның сыртқы белгілері белгілерінің сәйкестендіру мәнін бағалау мақсатында кешенді фототехникалық және портреттік сараптама жасау бола алады.

К. с. следов-бір мәселені шешу мақсатында трасологтардың басқа білім

саласындағы мамандармен бірлесіп орындайтын сараптамалық зерттеу. К. с. іздерді өндіру қажеттілігі, егер түзуші объектінің іздері бейнеленген ақпарат ұқсастығы туралы мәселені шешу үшін жеткіліксіз болса және із затын химиялық, биологиялық және басқа да зерттеу жолымен қосымша ақпарат алу талап етілсе пайда болады. Мысалы, егер бөгеттегі іздердегі бұрғылау рельефінің бейнелері оны теңестіру үшін жеткіліксіз болса, онда бұрғылардағы катпарларды бөгет затымен салыстыру қажет. Бұл үшін трасологтармен қатар сараптама жүргізуге материялану бойынша мамандарды тарту қажет, олардың білімі тепе-теңдік туралы мәселені шешуге көмектеседі.

К. с. тістің іздері — трасологтар, сот дәрігерлері (стоматологтар) және басқа да мамандар бір мәселені шешу мақсатында орындайтын сараптамалық зерттеу (мысалы, тістің құрылысының ерекшеліктері және із қалдырған адамның өзге де физикалық белгілері туралы мәселені шешу үшін сот медигі мен криминалист жүргізетін мәйіттің денесіндегі тістің іздерін сараптау).

К. с. қол іздері-бір міндетті шешу мақсатында және бір ізді зерттеу жолымен трасологтың басқа білім саласындағы мамандарымен бірлесіп орындайтын сараптамалық зерттеу. Мұндай сараптамалар сирек кездеседі. Қолдың тері рельефінің морфологиясын, адамды сәйкестендіру мақсатында потожир затының белгілерін көрсететін белгілерді толықтыру қажет болған жағдайда жүргізіледі немесе іздерді бұрмалау туралы мәселені шешу үшін зат ізі зерттеледі.

Кешенді сот психологиялық-психиатриялық сараптамасы-сыналушылардың (тергеудегі, айыпталушылардың, сотталушылардың, куәлардың, жәбірленушілердің және басқа да адамдардың) психикалық қызметінің өзгеруін тапқан қабілетін анықтау туралы сөз болған жағдайларда тағайындалатын сараптама түрі. а) қылмыстық (азаматтық) іс үшін маңызы бар мән-жайларды дұрыс қабылдау; Б) олармен жасалатын іс-әрекеттердің сипаты мен мәнін дұрыс түсіну және құқық бұзушыларға қарсылық көрсету.

Психиатрдың қатысуымен кешенді сот сараптамасы-сот-психиатриялық сараптаманың бір ғана шеңберінде не психиатрдың қатысуынсыз өзге де біртекті сараптама шеңберінде шешілмейтін мәселелерді шешу үшін тағайындалатын К. с. бір түрі. Психиатрдың қатысуымен жүргізілетін К. с. пәні міндетті түрде психиатриямен аралас (шекаралық) болуы тиіс (мысалы, сот-медициналық және сот-психологиялық сараптама),

Кешенді сот-психиатриялық және сот-медициналық сараптама-жәбірленушінің психикалық бұзылуына әкеп соққан денсаулыққа келтірілген зиянның ауырлығын анықтау туралы сөз болған кезде тағайындалатын сараптама түрі

25) САРАПТАМАЛЫҚ ЗЕРТТЕУ ӘДІСТЕРІ (грек *methodos* — зерттеу жолы, теориясы, ілімі), білімділіктен білімге дейінгі қозғалыс жолы, қызмет мақсатына жету тәсілі, өз пәнінің теориясын тану тәсілі, ал сот сараптамасы теориясы үшін М. — ғылыми және практикалық таным, ғылыми зерттеу және практикалық іс-әрекеттің айырмашылықтарын ескере отырып, әртүрлі кластардың, сот сараптамаларының түрлері мен тектерінің қалыптасуы мен қызмет ету заңдылықтарын ашу. Қандай да бір практикалық қызметтің шарттарына байланысты онда ғылыми немесе практикалық М қолдану оларды модификациялаумен, бейімдеумен немесе шектеумен сүйемелденуі мүмкін.

Бұл практикалық қызметтің түрлі түрлеріне ие ерекше ерекшеліктерге байланысты

С.З.Ә. практикалық сараптамалық міндеттерді шешу бойынша іс-әрекеттер мен операциялар жүйесін білдіретін сараптамалық практикалық қызметтің А) тиісті ғылыми м; б) қызмет объектісінің сипаты мен қасиеттеріне; в) нақты практикалық міндеттерді шешу тәжірибесіне, оның ішінде алгоритмдік ережелерге және сарапшының өзі әзірлеген эвристиктерге негізделеді. Бір түрі сот сараптамаларын жүргізу болып табылатын құқық қорғау қызметінде ғылыми зерттеу мен практикалық қызмет үшін ортақ критерийлерден басқа — алынатын нәтижелердің негізділігі, дұрыстығы, қауіпсіздігі, тиімділігі мен үнемділігі, сондай — ақ ерекше критерий-рұқсат етушілік бар.

Сот дәлелдеуінде кез келген С.З.Ә. практикалық танымды қолданудың мақсаты объективті ақиқатты анықтау болып табылады. Бірақ сот зерттеуі ғылыми зерттеулерден өзгеше, сонымен қатар жол беру критерийі онда С.З.Ә. - ге қатысты анықтайтын рөл атқаратынына байланысты бұл өлшемнің қай жерде қолданылуына байланысты әр түрлі мазмұны бар: тергеуші мен соттың қызметінде немесе сараптама қызметінде. Бірінші жағдайда ең бастысы, С.З.Ә. - бұл оның заңдылығы. Сараптамалық зерттеуде С.З.Ә. рұқсат ету критерийі өзге сипатқа ие. Заң шығарушы сарапшыны С.З.Ә.-ны таңдауда шектемейді, сондықтан С.З.Ә. -нің заңдылығы сияқты рұқсат етушілік элементі сараптамалық зерттеудің объектісі адам болған жағдайда ғана жүзеге асырылады. Бұдан басқа, сараптамалық С.З.Ә. жол берілуі оның сарапшы үшін қауіпсіздігімен, зерттеу объектісіне әсер ету сипатымен, нәтижелерді алудың уақытша параметрлерімен, ал кейде сарапшының жеке тәжірибесімен анықталады.

С.З.Ә. философиялық және жеке-ғылыми болып бөлінеді. Жалпы философиялық жіктелімдер белгілі бір дәрежеде жеке-ғылыми жіктелімдер мен С.З.Ә. практикалық қызметінің жіктелуінің негізі болып табылады. Практикалық сараптама қызметінің С.З.Ә. жүйесінің үш нұсқасы белгілі.

Т. В. Аверьянованың жіктелуі бойынша (1991) Ә. . сараптамалық зерттеу жүйесі, егер оған М жіктеудің бірыңғай негізі тұрғысынан қарайтын болсақ, практикалық қызметтің бір түрі ретінде-олардың ортақтылық дәрежесі, оларды пайдалану аясы, келесі түрде ұсынылады:

1. Жалпы — материалистік диалектика.
2. Жалпы С.З.Ә.: бақылау, салыстыру, сипаттау, өлшеу, эксперимент, модельдеу, Тарихи С.З.Ә.
3. Жеке Ғылыми С.З.Ә.
4. Арнайы (монообъектілі) С.З.Ә.

С.З.Ә. ғылыми зерттеуінің жіктеуінде жалпы С.З.Ә. оның екі бөлімі де толық көлемде ұсынылған. Практикалық сараптамалық зерттеуде диалектикалық логика С.З.Ә. ретінде емес, тәсіл ретінде, яғни зерттеудің негізгі бағытын анықтайды. Диалектиканың категориялары-ұқсастығы мен ұқсастығы, қажеттілігі мен кездейсоқ, себебі мен салдары және кейбір басқалары сарапшының ой-пікірлеріндегі зерттеу мақсаттарының немесе сәлемдемелердің мазмұндық сипаттамаларының рөлін атқарады. Әрине, Диалектикалық С.З.Ә. шын мәнінде, барлық босану мен түрлерге сараптама жүргізу кезінде қолдануға болатын жалпы болып табылады. Мұндай қолдану

саласы жалпы (бақылау, сипаттау, салыстыру, өлшеу, эксперимент, модельдеу) С.З.Ә. қолдану процесінде олар зерттеу объектісіне, қандай да бір зерттеу құралдарын және т. б. қолдануға байланысты белгілі ерекшелікті сатып ала алады.

Жеке-ғылыми С.З.Ә. қолдану аясы өзгеше болып табылады: бұл қолданылатын арнайы танымның сипаты бойынша қандай да бір түрдегі немесе бірнеше жақындарының сараптамасы. Өзінің мазмұны бойынша С.З.Ә. санаты арнайы С.З.Ә. ғылыми зерттеудің санатына ұқсас-бір немесе бірнеше ғылым, бірақ барлығы емес. Арнайы деп нақты, бірлі-жарым объектіні зерттеу үшін әзірленетін немесе бейімделетін, кейде түпнұсқа М кешені болып табылатын С.З.Ә. түсініледі. басқа сараптамалық жағдайларда пайдаланылмайтын немесе пайдалану мүмкін емес.

Ресей (1993) жүйесі келесідей классификациялары ұсынылған:

1. Логикалық С.З.Ә.
2. Жалпы ғылыми С.З.Ә. оларды сараптамалық іске асыруда.
3. Жалпы сараптамалық С.З.Ә. ("монометоды", яғни С.З.Ә. кешендерінен тыс қолданылатын және С.З.Ә. кешендері).
4. Жеке сараптамалық С.З.Ә.

Бұл жіктеу жалғыз емес. С.З.Ә оларды пайдалану шарттары бойынша, сараптамалық зерттеу процесінің сатылары бойынша, сараптама объектісіне әсер етуі бойынша (мысалы, зерттеудің бұзбайтын әдістерін қараңыз) және т. б. жіктелуі мүмкін.

Сараптама жасау көздері м С.З.Ә бірнешеу. С.З.Ә сараптама жүргізу кезінде бір немесе бірнеше түрдегі негіздеуші болып табылатын ғылыми білім саласында қалыптасуы мүмкін. М қалыптастыру көзі сараптамалық тәжірибе болуы мүмкін. Ол сынамалар мен қателер нәтижесінде эмпирикалық жолмен туындауы мүмкін. Бірақ іс жүзінде пайда болған соң, ол ғылыми байқаудан өтуі тиіс. Түрткі мотивпен және осы мағынада оны қалыптастыру көзі нақты сараптама тапсырмасының ерекшеліктері сияқты сараптамаға ұсынылған нақты объектінің ерекше сапасы болуы мүмкін. Сарапшы С.З.Ә қалыптастыру көзі сарапшының жеке кәсіби тәжірибесі, оның жеке сараптамалық тәжірибесін талдау болуы мүмкін.

Сараптама С.З.Ә құрылымы үш элементтен тұрады: негіздеуші, операциялық және техникалық бөліктер. Негіздейтін бөлім С.З.Ә қолдану нәтижесі туралы және осы білім нәтижесін алуды негіздейтін түсініктен тұрады. Техникалық бөлім-бұл зерттеудің материалдық құралдары, оларды пайдалану ажырамас бөлігі болып табылады.

С.З.Ә сараптау әдістемесінің құрамдас бөлігі болып табылады, онда оны қолданудың таңдауына, шарттарына және күтілетін нәтижелеріне ұсынымдар бар.

26) ҚАЙТА САРАПТАМА, егер сарапшы қорытындысының шынайылығына, оның ішінде оның негізсіздігіне байланысты не сараптаманы тағайындау және жүргізу кезінде елеулі іс жүргізу бұзушылықтары болған кезде күмән туындаса, сол объектілерді зерттеу және сол мәселелерді шешу үшін бастапқы сараптаманың қорытындысымен дәлелді келіспеген кезде жүргізілетін сараптама. Қ. с. бастапқы, бірақ басқа сарапшыға (сарапшылар тобына) орындалған сол сараптау мекемесіне де, басқа сараптау мекемесіне да

тағайындалуы мүмкін. Қаулының қарар бөлігінде осы сараптама қайталама болып табылатыны, бастапқы сараптаманы шешуге қойылған мәселелер және оны жүргізу нәтижесінде алынған қорытындылар келтірілгені міндетті түрде көрсетіледі.

27) САРАПТАМА ҮШІН МАТЕРИАЛДАР ДАЙЫНДАУ, сараптама жүргізу үшін қажетті бастапқы деректерді, материалдарды және сараптамалық зерттеудің өзге де объектілерін жинау, дайындау және ресімдеу жөніндегі іс жүргізу, ұйымдастыру және техникалық іс-қимылдар жүйесі. Тергеу барысында туындаған мәселелер өз шешімін табу үшін арнайы танымдарды талап ететінін белгілей отырып, тергеуші (сот) сараптаманың қандай түрін (түрін) осындай мәселелерді шешетінін анықтайды. Осы мақсатта сарапшы-маман тартылуы мүмкін, оның көмегімен сарапшыға тапсырма тұжырымдалады (Сарапшы жауап беруге тиіс сұрақтар). Тергеуші (сот) сараптама тағайындау туралы қаулы (ұйғарым) шығарады.

Дайындаудың келесі сатысы-сараптамалық зерттеу үшін объектілерді іріктеу - сараптамаға жіберілетін заттай дәлелдемелерден басқа тергеуші салыстырмалы зерттеу үшін қажетті үлгілерді алады, сарапшыға қажет болуы мүмкін іс материалдарын (тексеру хаттамалары, тергеу эксперименттері, кейде сараптама нысанасына қатысы бар деректер бар жауап алу хаттамалары) іріктеп алады. Барлық объектілер тиісті түрде буып-түйіледі және мөрленеді.

Дайындықтың қорытынды сатысы — сарапшыны таңдау. Егер сараптама мемлекеттік сараптама мекемесінде (бөлімшесінде) жүргізілсе, онда әдетте, нақты сарапшы деп аталмайды, қаулыда тек мекеменің атауы көрсетіледі, егер ведомствоаралық кешенді сараптама қажет болса, онда қандай сараптама мекемесі тұтастай сараптама жүргізуге жауап беретіні көрсетіледі. Егер сараптаманы сараптау мекемесінің штатында тұрмайтын маман жүргізетін болса, сарапшыны таңдау үшін барлық жауапкершілік сараптаманы тағайындаған органға жүктеледі. Анықтау қажет; маманның қандай нақты білім саласын таңдау керек, мұндай маман қайда болуы мүмкін, ол қандай қасиеттерге жауап беруі керек, сарапшының табысты жұмыс істеуі үшін жағдайды қалай қамтамасыз етуі керек, ол қайда зерттеу жүргізеді.

28)САРАПТАМАЛЫҚ МІНДЕТТІ ШЕШУ, 1) сараптама әдістемесінде тіркелген немесе зерттеу барысында сарапшының өзі әзірлейтін, белгілі бір ережелер жүйесіне (нақты сараптамалық зерттеудің міндеттерін шешу алгоритміне) сәйкес жүзеге асырылатын, сарапшыға қойылған сұраққа жауап іздеу процесі. Сарапшы С.м.ш. процесінде жасаған жаңа тәсілдер, 2) осы процестің нәтижесі — сарапшының қорытындысы (қорытындысы). Қазақстан Республикасы Міндеттері сараптамалық, сараптамалық әдістеме, сараптамалық зерттеу сатылары.

29) САРАПТАМАЛЫҚ ЗЕРТТЕУДІҢ ЖАЛПЫ МӘНІ, объектісі, әдістемесі және сот сараптамасы туралы тиісті ғылым саласы бойынша бөлінетін сараптаманың түрі, белгілі бір сыныптағы сараптамалардың жиыны.

30) САРАПТАМА МЕКЕМЕЛЕРІ Ресей әділет органдары, прокуратура, сот, төрелік және басқа органдар үшін сараптама мен зерттеулерді орындайтын РФ Әділет министрлігінің сараптама мекемелерінің жүйесі. Санкт-Петербург сот палатасының (1893) прокуроры жанындағы бірінші мемлекеттік Ресей сот-фотографиялық зертханасынан және Петербург пен Мәскеудегі (1912-13) ғылыми - сот сараптамасы кабинеттерінен тарихи

шығу тегі бар. Петербург кабинеті 1917 ақпанда өртпен жойылып, Мәскеу 1918 - да өз қызметін тоқтатты. 1918 жылы Петроградтағы ғалымдар тобының бастамасы бойынша фотография және фототехниканың жоғары институты құрылды, оның міндеттерінің бірі криминалист-сарапшыларды дайындау болды, ол үшін институтта Ресейде алғашқы криминалистикалық кафедра — сот - фотографиялық энциклопедияны ұйымдастырды. Оны профессор В. Л. Русецкий басқарды, ал ол милицияға жұмысқа ауысқаннан кейін — профессор А. А. Захарьин басқарды. Бірақ бұл институт сараптау мекемесі болған жоқ, революциядан кейінгі алғашқы онжылдықта тергеу органдары мен сот үшін криминалистикалық сараптамалар милицияның ғылыми-техникалық бөлімшелерімен жүргізілді, олардың желісі Саратов заң институтында 30-шы жылдардың басында, 1935 жылы Мәскеу құқықтық институтында және 1936 жылы Ленинград заң институтында криминалистикалық зертханалар құрылуда. Олар криминалистика курсы бойынша студенттердің сабақтарына арналған өзіндік криминалистикалық "полигондар" ретінде ойлана бастады, бірақ сарапшылар мекемелерінің қызметін іс жүзінде атқара бастады, өйткені оларды тәжірибелі криминалистер: Е. У. Зицер, А. И. Винберг, Н. басқарды. В. Терзиев, Б. И. Шевченко, кейін Д. Я. Мирский және басқалар. 1935 жылы С. М. Потаповтың бастамасымен КСРО Жоғарғы Соты мен прокуратура жанындағы қылмыстық саясат институтының құрамында ғылыми-сот сараптамасы зертханасы ұйымдастырылды. Зертхананың міндеттеріне ғылыми-зерттеу жұмыстарынан басқа КСРО прокуратурасы мен РСФСР НКЮ талаптары бойынша тексеру сараптамаларының өндірісі кірді. 1936 жылдың аяғында бұл зертхана ССРО прокуратурасының қарамағына берілді және 1937 жылдың қаңтарында ССРО Прокурорының бұйрығымен ғылыми-зерттеу жұмысы бойынша зертханаға өзгертілді, өзінің сараптамалық функцияларын жоғалтқан.

Э. у заманауи жүйесін қалыптастыру. Ресейдің әділет органдары ССРОның НКЮ орталық криминалистикалық зертханасының 1944 ұйымынан басталды. 1946 жылы ЦКЛ Бүкілодақтық заң ғылымдары институтының құрылымдық бөлімшесі болды, ал 1962-де ЦКЛ және Мәскеу криминалистикалық зертханасының базасында Орталық (1963 — Бүкілодақтық) сот сараптамасы ҒЗИ (ВНИИСЭ) құрылды. Ол үшін орталық ҒЗИ функциясын ССРО ӘМ ВНИИСЭ орындады.

Перифериялық Э. у құру. Ресейде 1948 Ленинград (қазіргі Санкт-Петербург) ғылыми-зерттеу криминалистикалық зертханасын ұйымдастырудан басталды. 1950-да осындай зертханалар қазан, Ростов-на-Дону, Саратов, Свердловск (Екатеринбург), Новосибирск, Хабаровск қалаларында құрылады. Кейінгі жылдары зертханалар желісі үздіксіз кеңейтілді және 80-жылдардың ортасында олардың 30-дан астамы (олардың кейбіреулері өз филиалдарын ашты) болды.

70-ші жылдардың ортасында Воронеж, Горьком, Қазан, Ленинград, Новосібір, кейінірек Ростов — на-Дону зертханалары орталық зертхана мәртебесіне ие болды. Бұл зертханаларға олардың аймақтарына кіретін зертханаларға қатысты үйлестіру және әдістемелік функциялар, ғылыми-практикалық семинарлар ұйымдастыру және өткізу, сарапшылардың тағылымдамасы, сараптамалық зерттеудің жаңа әдістерін және т. б. тексеру және тәжірибеге енгізу жүктелді.

Э. у қолданыстағы жүйесі. РФ әділет органдары. Э. у жүйесіне қатысты

басқарушылық және ұйымдастырушылық функциялар. бас ғылыми-зерттеу және сараптау мекемесі Ресей Федералдық сот сараптамасы орталығы болып табылады. Жүйенің екінші буыны-сот сараптамасының орталық зертханалары, үшінші буыны-республикалық, өңірлік зертханалар, барлық деңгейдегі зертханалардың филиалдары және сарапшылардың жекелеген топтары. РФ-да барлығы 30-дан астам зертхана, 30-ға жуық олардың филиалдары, бөлімшелері мен сарапшылар топтары жұмыс істейді. Э. у. РФ ӘМ сараптамалар мен зерттеулердің барлық түрлерін жүргізеді, айтарлықтай ғылыми-зерттеу, әдістемелік және оқу жұмыстарын жүргізеді.

Ә. Сүлейменова тәуелсіз мемлекеттердің сот-сараптама мекемелерінің жүйесі. Құрамында сот сараптамаларының ғылыми - зерттеу институттары бар (Украина, Белоруссия, Қазақстан, Өзбекстан, Әзірбайжан) және сот сараптамаларының республикалық зертханалары (Түрікменстан, Тәжікстан, Қырғызстан, Армения) басқаратын екі топқа бөлінеді.

Әзірбайжан. Азербайжан криминалистика, сот сараптамасы және криминология мәселелері ҒЗИ-республиканың жетекші сот-сараптамалық мекемесі институт құру Э. у қалыптасу процесінің қисынды аяқталуы болды. ғылыми-зерттеу криминалистикалық зертханасының ұйымдастырылуымен басталған. Зертхана басшысы болып ф Э Давудов тағайындалды. 1960 жылы зертхана негізінде институт құрылды, оны ф Э. Давудовтың (1983) өлімінен кейін профессор И. А. Алиев басқарды. Бұл институт - жоғары білікті мамандар жұмыс істеген немесе жұмыс істейтін ғылыми-зерттеу және сараптау орталығы: А. Джафа-ров, Н. - Алматы: "Мектеп" Баспасы, 2007. Кишиев-ва, Г. Кязимов және басқалар.

Украина. Украина сот-сараптама мекемелері 1913-14-те құрылған Киев және Одессадағы ғылыми-сот сараптамасы кабинеттерінен пайда болады, революция және азаматтық соғыс кезінде Киев кабинеті оның басқарушысы С. М. Потаповтың жанқиярлық арқасында сақталды. Кейін кабинетті зерттеу және сот фотосуреті саласындағы көрнекті ғалым В. И. басқарды. Фаворский, кабинетте осы жылдары дактилоскопиялық, басқа да трасологиялық, сот-химиялық сараптамалар және құжаттардың техникалық-криминалистикалық сараптамалары орындалды. Кабинет криминалистика және сот сараптамасы саласындағы сараптамалық ғана емес, ғылыми-зерттеу жұмысының орталығы, анықтау және тергеу қызметкерлерінің біліктілігін арттыру базасы болды. Кабинет жанында мұражай құрылды.

1925 жылы Одессада және Харьковта ұқсас кабинеттер сияқты, ғылыми-сот сараптамасы институты болып қайта құрылады (қазіргі уақытта

- Сот сараптамасы ҒЗИ). Соғыстан кейін институт қызметі қайта жанданды, оны алдымен сот медигі профессор Ю. С. Сапожников, ал 1962 жылы профессор В. К. Лисиченко, содан кейін доцент К. Стринжа басқарды.

Институтта білікті ұжым қалыптасты, оның көптеген қызметкерлерінің аты - жөні кеңінен танымал — профессор Н. А. Бұл мақаланы толықтырып, дамыту арқылы, Уикипедияға көмектесе аласыз. М. Бұл мақаланы толықтырып, дамыту арқылы, Уикипедияға көмектесе аласыз. Институт тра-сология, баллистика саласында, сараптама объектілерін зерттеудің жаратылыстану-ғылыми әдістеріне елеулі жетістіктерге қол жеткізді.

Одесса ғылыми-сот сараптамасы кабинетіне профессор Н. П. П. П. Алматы. 1925 жылы кабинет сот сараптамасы институты болып қайта

құрылды. 1950-да Одесса ҰЗМИ таратылып, оның орнына ғылыми — зерттеу криминалистикалық зертханасы, қазір-сот сараптамасының ҒЗИ құрылды, онда биологиялық, химиялық және автотехникалық сараптамалардың барлық негізгі түрлері жүргізіледі.

Харьков ғылыми-сот сараптамасы кабинеті. 1923 жылдың шілдесінде Киев және Одесса кабинеттеріне ұқсас Харьковта ғылыми-сот сараптамасы кабинетін құру туралы ұсыныс жасады. Бокариус қайтыс болғаннан кейін (1931) оның аты Харьков ғылыми-сот сараптамасы институты болып қайта құрылған кабинетке берілді. Институтында жұмыс істеді немесе жұмыс істейді, Л. Е. Ароц-кер, З. М. Соколов, Г. Л. Грановский, М. В. Салтевский, И. М. Мо-жар, Б. М. Вул, Грузкова, Е. И. Казаков, Н.С. Романов, Г. К. Авдеева, Т. С. Кравчина және басқа да. М. Вулмен басқарылатын авторлардың ғылыми мектебі кеңінен танымал болды. Киев және Харьков НИИСЭ бөлімшелерінің негізінде Львов және Донецкіде қазір НИИСЭ құрылды.

Белоруссияда ғылыми-сот сараптамасы институты 1929 жылы тамызда құрылды. Оны белгілі сот медигі және сот баллистикасы саласындағы маман профессор В. Ф. Черваков басқарды. 1932 жылы институт БССР НКЮ жанындағы Белоруссия мемлекеттік криминология, криминалистика және сот сараптамасы институты (қазір — Беларусь Республикасының криминология, криминалистика және сот сараптамасы мәселелері институты) болып өзгертілді.

Соғыстан кейін институт базасында Минск ғылыми - зерттеу криминалистикалық зертханасы құрылды, ал 1958 жылы сот сараптамасы ҒЗИ қайта құрылды; қазіргі институт - жоғары дәрежелі мамандар жұмыс істеген немесе жұмыс істейтін көп бейінді ғылыми-зерттеу және сараптамалық мекеме; профессорлар А. в Дулов, Н. Және. Ғылыми қызметкерлер мен сарапшылар С. Штейнгауз, А. А. Куприянова, Г. К. Гимон, В. П. Иванов, М. М. Семенова, Н. М. Радунская, С. М. Кульчицкий және басқалар.

Қазақстанда республикалық сараптама мекемесі — Қазақ сот сараптамасы ҒЗИ. Сараптама орталығы ретінде 1939 жылы оқу бөлімшесі ретінде құрылған, бірақ тергеу және сот органдары үшін криминалистикалық сараптама жасаған Алматы заң институтының криминалистикалық зертханасынан шыққан. 1948 жылы осы зертханаға Қазақстан, Қырғызстан, Тәжікстан және Алтай өлкесінің тергеу органдары мен соты үшін сараптама жүргізу жүктелген. 1951 жылдың сәуір айында оның базасында Қазақстанның ҰҒА дербес криминалистикалық зертханасы құрылды, ал 1957 жылдың сәуір айында Алматы (1966 — Қазақ) сот сараптамасы ҒЗИ (институт директоры болып В. А. Хван тағайындалды, содан кейін институтты профессор А. Ф. Әубәкіров, қазір ғылым докторы С. Ф. Бычкова басқарды). 1973 жылы институттың бірнеше облыстық бөлімдері құрылды (шамамен 10). Институтта е. Д. Богодухова, А. М. Агушевич, Г. А. Мозговых, Л. Т. Калиновская, А. С. Калимова, Н. К Шәкіров және басқалар.

Өзбекстан. 1940 жылы Ташкент заң институтының қылмыстық іс жүргізу кафедрасында криминалистикалық зертхана құрылды, ол 1949 жылдан бастап оның басшысы Д. П. Рассейкин болды, сот-тергеу органдарының тапсырмалары бойынша графикалық сараптама жасай бастады. 1951 жылдың мамыр айында Б. И. Пинхасовтың басшылығымен Ташкент ғылыми-зерттеу криминалистикалық зертханасы құрылды. Зертхана Өзбекстан, Тәжікстан,

Түркмения, Ош және Жалалабад облыстары, Ортаазиялық Теміржол округі 1958 жылдың сәуір айында НИКЛ базасында Ташкент сот сараптамасы ҒЗИ құрылды (оны құру бастамашыларының бірі академик Х. С Сулейманованың есімімен аталады), институт директоры профессор Б. И. Пинхасов. Ташкент ҰЗМИ-жоғары білікті кадрлары бар беделді көп бейінді сараптамалық мекеме. Н. Х. Абдусаттарова, Р. Алимова, И. М. Каплунов, С. А. Атаходжаев, М. А. Богдасарова, В. М. Вальдман, А. М. Питиримов, А. С. Расулов және басқа да. Институтта Гулистан, Самарқанд, Ферғана, Нукус, Карши, Андижан қалаларында бөлімшелер бар.

ТМД-ның басқа елдерінде сараптама мекемелері сот сараптамаларының республикалық зертханаларымен ұсынылған. Олардың екеуі-Қырғыз және тәжік-филиалдары бар.

31) СОТ САРАПШЫСЫ, сот сараптамаларын қалыптастыру мен дамытудың заңдары мен әдіснамасы, базалық (бас) ғылымдардан әкелінетін және салыстырмалы сот сараптауы арқылы сот сараптамаларының міндеттерін шешудің ғылыми тәсілдері, әдістері, құралдары мен әдістемелері жүйесіне трансформацияланған арнайы танымдар негізінде жүзеге асырылатын олардың объектілерін зерттеу заңдылықтары туралы ғылым. "СС." терминін А. И. Винберг пен Т. Малаховской 1973 жылы ұсынды. Ғылыми әдебиетте сот сараптамасының жалпы теориясы термині кеңінен таралған, оның мазмұны осы мазмұннан айтарлықтай айырмашылығы бар.